

OREŠAN:

Slovenski umetnik.

(Svetko Peruzzi.)

, ti Ljubljansko barje, o ti zagonetni Barjan! Kolikokrat sta bila že opisovana, poviševana in zaničevana! Rahločuteč človek bi se v najkrajšem času jokal in smejal ob tvoji usodi, barjanska ravan. Ravne ceste, dolge njive in senožeti, da jim konca ne doseže oko, pusto resje in rodovitno polje, nizke sajaste kočice in lepe hiše ob cestah, rumena pšenica in dišeča ajda na levi in desni. Do ramen visoka trava, oves in rž, vitke breze in klobšate jelše, mlakasti jarki, reglanje žab in ptičji spev, pisani cvet na trati in vodna lilija v stoječi vodi — sama izbrana nasprotja. Kdo bi vas ne pomnil. Črna, rodovitna prst brez peska in kamenja, rjava šo-

ta in grivasta ledina s posameznimi šopi trave, kamor lovec komaj položi nogo, da ne pluskne v lužo do kolena.

Ali ob povodnji pokažeš o, Barje, resnejše lice. Nekateri obronki s hišami in drevesi spominjajo le na človeška selišča, drugod nedozirna si-vozelen plan — sama voda, smrt, poguba.

In ti, sosed Barjan, živahna Barjanka! Kakoršna okolica te je pozdravila ob rojstvu, ko so ti Rojenice prorokovale za srečo — sušo, tak si ostal tudi sam: šegav, brezskrben, vesel, čeprav ni beliča pod streho. V vsaki nevarnosti vsakdar pogumen, trdno se oklepajoč svoje pravice in mokrotne grude; sploh pa le malo podoben sosedom, najbližjim rojakom po hribih. V poletni vročini žvižga ob šelestečem senu in prepeva zjutraj za koso. Jeseni kuri s šoto in peče krompir na njivi ob smrdečem, sajastem dimu, da je slednjič sam podoben pečenemu krompirju. Po zimi modruje pri peči, ko se vrne zjutraj s kupčije iz mesta; hrani živino in popravlja orodje za pomlad, ko bo čistil jarke ob mejah.

Toda ko se ob deževju v tihi noči kakor tat prikrade voda v klet in hišo in hlev, ne zdvaja Barjan. Za živino ima pripravljena višja tla v skednju in podu, za se in družino pa na peči in slednjič pod streho. Ne skrbi ga, kaj bo vžival. »Žena, sedaj pa le brž skuhaj pisker fižola. Zvečer bo hudič že v peči«. Tako je velel rajni Šimen, bližji sosed Peruzzijeve hiše v Lipah, ob taki slovesnosti. Žena je vedela, da bo zvečer že v peči voda, pa je skuhalo živila za nekaj dni — samega zrnja. — Huje je, če voda ne odteče v kratkem. Barjan se sicer niti v tem trenutku ne jezi na božjo previdnost: »Še vselej je odtekla voda, kakor je prišla, pa odteče tudi sedaj.« V čolnih treba tedaj spraviti ljudi in živino ter jih prepeljati na suho k Anzelcu v Tomišelj ali na Jezero. Ako ob tem kdo cepne v vodo, se ne čudi nihče, saj so vode navajeni bolj kot bede. Ako pade v vodo otrok, trdi nek hudomušnež, potegnejo iz vode celo dva.

Svetko Peruzzi izdeluje spomenik padlim Janezom.

V tem ozadju je oblačil naš Svetko prve hlače. Očetova hiša stoji še danes največja ob cesti skozi Črnovas v Podpeč. Poleg hiše se pomika ob povodnji neugnani potok Iška v Ljubljano, in ta se vali leno nekaj korakov od doma na sever proti Ljubljani. Širna gospodarska poslopja so spomladi v cvetočem sadnem drevju, poleti v hladu in zelenju, a jeseni se od povsod smehlja dozorevajoče sadje, se oglašča z dvorišča kuretina, iz bližnjih jarkov pa mladi dečaki, ki love žabe, sajasti in zagoreli otroci najbližjih sosedov.

Peruzzijska rodbina je naseljena v Lipe iz Tomišlja in čini popolnoma drug, samostojen rod. Zato tudi ne opazimo na nji omenjenih značilnosti, podobnih deželanom iz Kalabrije. Oče umetnikov, gospod Martin Peruzzi, je bil ugleden posestnik in svoj čas župan občine Tomišelj, prvoribitelj za osuševanje in obdelavo barjanske zemlje. Spodobil bi se mu zato spomenik na barjanskih njivah.

Svetko Peruzzi je s svojimi brati in sestrami obiskoval šolo na Karolinški zemlji pri gosp. Črnagoju. Potem je prišel na obrtno šolo v Ljubljano. Očetove zveze in znanje z odličnimi meščani so pripomogle, da so v živahnem dečku kmalu spoznali tleči talent za podobarstvo. Deželni odbor mu je zagotovil podporo in Svetku se je odprla pot na visoko šolo — akademijo na Dunaju, kjer je ostal več let, da je dovršil vse panoge kiparstva.

Prvič je nastopil v javnosti z osnutkom spomenika Velikemu cesarju Francu Jožefu I. na Slovenskem trgu pred deželnim sodiščem v Ljubljani. Kdo še ni občudoval globoko umišljenega doprsnega kipa s pomenljivimi podobami ob straneh izza potresa leta 1895. Pozneje je dovršil še več kiparskih del: spomenik pesniku A. Medvedu, načrt za spomenik Adamiču in Lundru iz leta 1908. in dr. Obenem si je zasigural življenje s tem, da je sprejel mesto profesorja na obrtni šoli v Splitu.

»Kje bo potem moja svoboda za umetniško delo?« je prašal prijatelja v Tomišlju, ko mu je svetoval prav in odgovoril: »Kje bo pa brez službe Tvoja gmotna podpora, ki je brez nje nemogoča umetnost kakor tudi umetnik?«

In obveljalo ga je.

Sedaj službuje Svetko kot profesor v Splitu med junaškimi Dalmatinci. Od tam je bil začasno pozvan v vojaško službo k domačemu pešpolku v Judenburg, kjer mu je vojaško poveljstvo naročilo, naj izgotovi kip kranjskega vojaka »Janeza« »Cesarjevičevega« pešpolka, ki mu je dal sam cesar ime po svojem prvem sinu prestolonasledniku. Takoj se je lotil dela in osnoval kipec, kakor ga vidimo na podstavku pred vojakom na desni strani podobe. Ta vojak mu je baje služil kot model za mnogokrat povečani kip, poleg katerega stoji Svetko Peruzzi, akademiški kipar, ter dovršuje umotvor.

Svetko Peruzzi je sin naše zemlje, sin Ljubljanske ravnine, slovenske matere in zavedno narodnega očeta. Ako opazujemo spomenik 17. peš-

polka, se nam zdi, da premišlja odkrti vojak s puško ob sebi, v neomejeni zvestobi do cesarja in domovine, koliko je že storil njegov polk za državo, koliko slave je pridobil z mečem, s puško v roki. Vojak premišlja prošle in bodoče dni slave in zmage, spominja se junakov, ki so jo, ki jo bodo dosegli s tem, da so žrtvovali vse najdražje na altar domovinski — svoje življenje. Ni žalosten zaradi tega, marveč miren, resen, ponosen, kakor da ponavlja: »Tukaj sem, tukaj ostanem jaz, in moja slava ne mine, dokler bo dihal moj rod po kranjskih hribih in dolinah, po planinah in Ljubljanskem polju — celo tam pod črnim Krimom na Barju«. Vsaka žilica na ustvarjenem junaku diha življenje, ponos in samosvest. Takšen je Kranjski, slovenski vojak — junak! Čim dalje motrimo Peruzzijev umotvor tem očitneje se nam dviga misel, da diha iz njega umetnikova duša sama: njegovo umetniško prepričanje, vzore in nazore, vnemo za dobroto in lepoto, neutешljivo željo po višku umetnosti in vseobsežno ljubezen do domovine, do človeštva, najizrazitejše pa ljubezen do nepozabne grude, ki ga je rodila. Pristna, nesebična slovenska duša!

Mirno, leno se valovi Ljubljanka mimo umetnikovega rodnega kraja. Ob njenih bregovih se veselijo ptički, na senožeti vriska kosec, poje grabljica in ženjica, visoko na nebesnem svodu pa nadaljuje solnce svojo pot, sipajoč življenje v vročih žarkih na Barje, ki ga je pred par dnevi izplakovala povodenj. Vlažna soparica se dviga iz jarkov, do polovice napolnjenih z rjavkasto vodo. Tam na severozapadu spenja proti nebu starec Triglav častito glavo, za seboj pa vodi v boj na Laha vrsto belih snežnikov, završujočo se s Kamniškimi planinami. Med temi gorami se zbirajo bistre reke in družijo v Savo. Po teh dolinah stanuje naš slovenski rod, rod junakov, kakor nam ga kaže remek — delo Peruzzijev »kranjski Janez.« Junake pa vodi v boj samo ena misel: Za dom med bojni grom!

Umetnik nam je dovolj pojasnil, kako umeva on slavo kranjskega pešpolka Cesarjevič in kako jo umevajmo mi. S tem je dosegel, kar je nameraval. Slava mu!

Pesem škrjanca.

Kmet je sejal . . . .
 Že se igral
 škrjanček je s solnčnimi žarki
 in je pel:
 „Pridno sej,
 pa boš žel!“

Vinko Klanšek.

